

Žanro svarba literatūriniame vertime

Ingrida Žindžiuvienė

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.20.1138>

Anotacija. Straipsnyje analizuojami šiuolaikinio trilerio žanro vertimo klausimai, pasitelkiant dviejų populiariosios grožinės literatūros autorių trilerių vertimo į lietuvių kalbą pavyzdžius: Dano Browno technotrilerį „Skaitmeninė tvirtovė“ (*Digital Fortress*) (1998), į lietuvių k. vertė Jonas Čeponis, 2005) ir Johno Grishamo teisinį trilerį „Firma“ (*Firm*) (1991) (į lietuvių k. vertė Romualdas Petraitis, 1997 ir Jonas Čeponis, 2008). Analizuojamas komunikacinis žanro tikslas, kuris yra vienas pirmųjų faktorių, lemiančių vertimo kokybę, apžvelgiamos funkcinės tekstų tipų charakteristikos ir jų sąsajos su vertimo metodais bei tiriamas vyraujančios teksto (originalo) funkcijos santykis su teksto (vertimo) funkcija. Remiamasi Jeremy Munday (2001) teiginiu, jog grožinio teksto vertimas turi perteikti originalo estetinę ir meninę formą ir atitikti skaitytojų lūkesčius, sąlygotus socialinės-kultūrinės teksto (originalo ir vertimo) aplinkos. Apžvelgiamos įvairios trilerių rūšys ir jų bruožai: šiuolaikinė aktuali situacija, įvairios rūšies smurtas, greitai besivystantis veiksmas, didelio miesto aplinka, greita tyrimo eiga, šiuolaikinę visuomenę krečiančios ydos, kasdieninė, žargonu ar profesiniais terminais nuspalvinta, kalba. Įrodant literatūrinio žanro svarbą vertimui, pasitelktaose dviejų amerikietiškojo trilerių vertimo į lietuvių kalbą pavyzdžiuose analizuojama literatūrinio ir techninio bei teisinio vertimo elementų ir vertimo strategijų dermė ir įvairi šiuolaikinio trilerio bruožų traktuotė vertime. Nustatyta, jog populiariosios grožinės literatūros, trilerio, vertimo procesą veikia literatūrinio žanro samprata, taigi, žanras tampa identifikaciniu vertimo, kaip tarpkultūrinės komunikacijos, elementu.

Reikšminiai žodžiai: literatūrinis žanras, populiariosios grožinės literatūros vertimas, šiuolaikinis trileris, socialinė-kultūrinė teksto aplinka.

Įvadas

Grožinės literatūros žanras lemia vertimo strategijų parinkimą, todėl žanro elementų nepaisymas gali pasireikšti skaitytojų lūkesčių neatitinkančiu vertimu. Straipsnio tikslas – apžvelgti literatūrinio žanro sampratą ir jo įtaką grožinio teksto vertimui. Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: nustatyti faktorius, lemiančius populiariosios grožinės literatūros žanrų atpažinimą, identifikuoti šiuolaikinio amerikietiškojo trilerio žanro bruožus ir tipus, iširti žanro elementų raišką šiuolaikinio amerikietiškojo trilerio vertimuose į lietuvių kalbą.

Straipsnyje analizuojami trilerio žanro vertimo klausimai, pasitelkiant dviejų populiariosios grožinės literatūros, trilerių, vertimų į lietuvių kalbą pavyzdžius: Dan Brown technotrilerį „Skaitmeninė tvirtovė“ (*Digital Fortress*) (1998) (liet. vert. Jonas Čeponis, 2005) ir John Grisham teisinį trilerį „Firma“ (*Firm*) (1991) (liet. vert. Romualdas Petraitis, 1997 ir Jonas Čeponis, 2008). Apžvelgiant žanro įtaką vertimui, vertimas traktuojamas kaip bendravimo raiška, nurodant žanro komunikacinius aspektus, kuriuos atpažįsta diskurse dalyvaujanti bendruomenė (Swales, 1990). Daug reikšmės turi komunikacinis žanro tikslas, kuris yra vienas pirmųjų faktorių, lemiančių vertimo kokybę. Jeremy Munday (2001) išskiria pagrindinius tokios sąveikos metodus, teigdamas, kad grožinio teksto vertimas turi perteikti originalo estetinę ir meninę formą.

Trileriams priskiriamas detektyvinio romano žanras priklauso amerikiečių populiariosios literatūros rūšiai, ypač išaugusiai XX a. devintajame dešimtmetyje. Trileriai, kuriuose aprašomos įvairios visuomenės gyvenimo sritys, gali būti skirstomi į daugelį požanrių: teisiniai, nuotykiniai, medicininiai, nusikaltimo, istoriniai, politiniai, aukštųjų

technologijų, religiniai ir kt. Visų rūšių trileriams būdingas greitai besivystantis turinys, išnykusi riba tarp teigiamų ir neigiamų veikėjų, greitai besikeičianti aplinka. Dažnai trileris turi „kietojo detektyvinio romano“ (ang. *Hardboiled detective novel*) bruožų: šiuolaikinė aktuali situacija, įvairios rūšies smurtas, greitai besivystantis veiksmas, didelio miesto aplinka, greita tyrimo eiga, šiuolaikinę visuomenę krečiančios ydos, kasdieninė kalba, persipinanti su žargonu ar profesiniais terminais. Tokio trilerio skaitytojas atpažįsta aprašomas problemas, o veikėjų tipai ir jų elgesys atitinka realius asmenis ir su jais susijusius veiksmus. Įrodant literatūrinio žanro svarbą vertimui pasitelkti dviejų amerikietiškojo trilerių vertimo į lietuvių kalbą pavyzdžiai. Dan Brown romano „Skaitmeninė tvirtovė“, kuris priskiriamas technotrilerių kategorijai, vertime persipina literatūrinio ir techninio vertimo elementai, o John Grisham teisinio trilerio „Firma“ dviejuose vertimuose į lietuvių kalbą naudojamos skirtingos vertimo strategijos ir įvairiai traktuojami teisinio trilerio ir „kietojo detektyvinio romano“ bruožai bei teisiniai terminai. Nustatyta, jog populiariosios grožinės literatūros, trilerio, vertimo procesui didelės įtakos turi literatūrinio žanro samprata, taigi, žanras tampa identifikaciniu vertimo, kaip komunikacijos, elementu. Šiuolaikiniuose trileriuose itin svarbią vietą užima specifinė terminologija, kuri yra skiriamas trilerių autorių stiliaus bruožas. Terminologijos vertimas tampa skiriamąja šiuolaikinių trilerių vertimo proceso dalimi, kadangi vertėjo užduotis yra ne tik parinkti lietuviškus atitikmenis, bet ir išsaugoti originalaus teksto savitumą, rišlumą bei stilių. Grožinės literatūros žanras informuoja apie pasakojimo kategoriją ar tipą, taigi, ir skaitytojui sukelia atitinkamus lūkesčius. Analizuojant tam tikram žanrui priklausančią tekstą, išryškėja autoriaus stilius, tačiau tik vertėjas yra atsakingas už originalaus teksto ver-

timą to paties žanro rėmuose, išlaikant teksto autoriui būdingus stiliaus ypatumus.

Dan Brown (g. 1964) – amerikietiško trilerio rašytojas – plačiai žinomas kaip vieno iš visų laikų perkamiausio romano „Da Vinčio Kodas“ (*The Da Vinci Code* (2003)) autorius. Po jo pirmojo romano „Skaitmeninė tvirtovė“ (*Digital Fortress* (1998)) sėkmės sekė „Angelai ir demonai“ (*Angels & Demons* (2000)), „Meteoritas“ (*Deception Point* (2001)), „Prarastas simbolis“ (*The Lost Symbol* (2009)). Romano „Skaitmeninė tvirtovė“ veiksmas vyksta slaptoje Nacionalinio saugumo agentūroje (NSA), kur plonytė linija skiria žmogaus privatumą nuo nacionalinio saugumo, kur susimaišo slaptumas, melas, kova už agentūros išsaugojimą, išdavystės ir grumtynės už gyvenimą ir meilę (Meet Dan Brown, *The Official Website of Bestselling Author Dan Brown*). Šis trileris dėl matematinio žargono dažnai net priskiriamas matematinės grožinės literatūros ar technotrilerio žanrui. Alex Kasman atkreipia dėmesį į tai, kad „matematinės „Skaitmeninės tvirtovės“ idėjos nesąmonė“, tačiau sutinka, kad grožinė literatūra ne visada turi būti tiksli (Kasman, 2005, p.1; *čia ir kitur straipsnio autorės vertimas į lietuvių k.*). Romanas „Skaitmeninė tvirtovė“ pagal žodyno sudėtingumą, kurį sudaro daugiausia profesinis (matematinis ir techninis) žargonas, išlaiko šiuolaikinio detektyvo ir trilerio bruožus. Taigi romano „Skaitmeninė tvirtovė“ techninė kalba gali būti laikoma technotrilerio ar matematinės grožinės literatūros žanro atpažinimo pavyzdžiu. Šis romano žanras ne tik pateisina daugybės kompiuterinių terminų vartojimą, bet taip pat ir galimus techninės kalbos vertimo netikslumus.

John Grisham (g. 1955), populiarus amerikiečių rašytojas, plačiai žinomas kaip teisinių trilerių, kuriuose gausu informacijos apie JAV teisinę sistemą, autorius. 1981 metais baigęs teisės mokyklą, John Grisham dirbo teisininku, specializuodamasis nusikaltėlių gynybos ir asmeninės žalos srityse (*John Grisham: The Official Site*). Jo pirmasis romanas „Laikas žudyti“ (*A Time to Kill*) buvo išspausdintas 1988 metais, o po romano „Firma“ (*The Firm*) (1991) sėkmės atsidėjo kūrybinei veiklai. Šiuo metu John Grisham laikomas vienu perkamiausių teisinių trilerių autorių (Southwick, 2008, p.24). Dažnai šis rašytojas vadinamas „teisinio trilerio meistru“, „pasakojimo meistru“, kurio teisiniai trileriai ypač patrauklūs šių dienų skaitytojui (Kinsella, 2001, p.1). Leslie H. Southwick pažymi išskirtinį Grishamo stiliaus bruožą – intriguojantį greitai besivystantį veiksmą – ir pabrėžia būdingas savybes, kurias galima nesunkiai atpažinti visuose Grisham kūrinuose (Southwick, 2008, p. 24). John Grisham romanų populiarumą lemia pagrindinių veikėjų patrauklumas – tai teisininkai-idealistas, kovojantys su korumpuotais aukšto rango pareigūnais ar nelegalią veiklą vystančiomis teisininkų įstaigomis. Visi John Grisham romanai tapo tarptautiniais bestseleriais, pagal daugelį jų buvo pastatyti filmai; romanai išversti į daugiau nei trisdešimt kalbų. Romanas „Firma“ (*The Firm*) – pirmasis John Grisham romanas išverstas į lietuvių kalbą (vertėjas Romualdas Petraitis, 1997). Vėliau romanas buvo išverstas pakartotinai 2008 metais (vertėjas Jonas Čeponis). Nuo 1997 į lietuvių kalbą išversta daugiau nei trisdešimt Grishamo romanų; iš jų keturiolika išvertė J. Čeponis. Teisiniam trileriui „Firma“

būdingi detektyvinio ir taip vadinamo „kietojo detektyvinio romano“ (ang. *Hardboiled detective novel*) bruožai.

Dviejų vertimų į lietuvių kalbą analizė parodė, kaip šis žanras yra pristatomas vertime, ir patvirtino žanro svarbą vertimo procese bei įrodė vertėjo vaidmenį vertimo, kaip tarpkultūrinės komunikacijos vyksmo, eigoje.

Literatūros apžvalga

John M. Swales (1990) akcentuoja komunikacinį žanro aspektą ir apibūdina žanrą, kaip „bendravimo formą, kurios nariai dalijasi tam tikra komunikacinių tikslų grupe“; šiuos tikslus atpažįsta diskurse dalyvaujančios bendruomenės (Swales, 1990, p.58). Swales teigia, kad kiekvienas tekstas turi jam būdingų bruožų, kurie padeda jį identifikuoti ir priskirti prie tam tikro žanro (Swales, 1990, p.52). Taigi žanras net gali būti bendras rašytojų-vertėjų kodas, kuris dalyvauja tiek kuriant tekstą, tiek jį verčiant. A. Fowler nurodo ir komunikacines žanro savybes, kurios dalyvauja teksto-vertėjo-skaitytojo komunikaciniame ryšyje (Fowler, 1989, p.215). Askehave ir Swales (2001, p.212) pabrėžia ryšio tarp žanro pasiekto tikslo ir žanro struktūros svarbą. Askehave ir Swales (2001, p.201) siūlo metodus, kurie

„priklauso nuo to, ar tyrėjas laikosi tradicinio teksto pirmumo („lingvistinio metodo“) ar konteksto pirmumo („etnografinio metodo“). Šie ir kiti teiginiai įrodo žanro „išlankymo“ svarbą vertime“.

Askehave ir Swales (2001, p.201) teigia, kad komunikacinis žanro tikslas tampa svarbiausiu veiksmu analizuojant vertimo procesą ir jo kokybę. Šiuolaikinis skaitytojas tiek originalų tekstą, tiek jo vertimą renkasi pagal populiaros grožinės literatūros žanrą, jau turėdamas minimalių žinių apie tam tikro žanro vystymąsi. Swales teigia, kad „supratimas apie žanrą yra būtina teksto suvokimo sąlyga“ (Swales, 1990, p.37). Katharina Reiss (1977/1989, p.108–9) aptaria tekstų žanrus bendrais bruožais nusakydama funkcines tekstų tipų charakteristikas ir apibrėždama žanro sąlygotus vertimo metodus. Reiss (1977/1989, p.109) teigia, kad „originaliame tekste vyraujančios funkcijos perteikimas yra lemiantis faktorius, pagal kurį sprendžiama apie teksto vertimą“. Reiss pastebi, kad „vertimo metodai turi atitikti teksto tipą“ (Reiss, 1971/2000, p.20). Apibendrinamas Reiss teiginys, Jeremy Munday (2001, p.75) nurodo šiuos prioritetus: (1) vertimas turi būti informatyvus ir privalo perteikti visą originalaus teksto turinį (referentinį ar konceptualųjį); (2) vertimas turi būti ekspresyvus ir perteikti originalaus teksto estetinę ir meninę formą; (3) vertimas turėtų remtis „identifikavimo“ metodu, kai vertėjas priima originalaus teksto autoriaus požiūrį; (4) vertimas turi sukelti nuspėjamą (pagal žanro bruožus) skaitytojo reakciją, taigi vertimo metu turėtų būti taikoma adaptacijos strategija. Reiss (1971/2000, p.54–88) išskiria *intralingvistinius* (semantiniai, leksiniai, gramatiniai ir stilistiniai bruožai) ir *ekstralingvistinius* (situacija, sritis, laikas, vieta, gavėjas, siuntėjas ir „emocinės reikšmės“ (humoras, ironija, emocija, etc.) kriterijus, pagal kuriuos gali būti įvertintas originalaus teksto ir vertimo adekvatumas (Reiss in Munday, 2001, p.75). Pasak Munday (2001, p.76), Reiss vertimo teoriją atitolino nuo „žemesnių lingvistinių lygių“ ir priartino prie „komunikacinio vertimo tikslo“. Nors Reiss teorija vėliau buvo kritikuojama, kaip neapibūdinanti

„paties vertėjo vaidmens ir tikslo“ arba dėl socialinių-kultūrinių faktorių nepaisymo, jos mintys apie teksto žanrus ir jų atpažinimo įtaką originalaus teksto-vertimo-skaitytojo komunikacijai ir šiandien nepraranda svarbos (Munday, 2001, p.76). Žanrą (visuotinai pripažintą teksto tipą, susijusį su charakteringa bendravimo funkcija) lemia ir originalaus teksto, ir vertimo socialinė-kultūrinė aplinka.

Analizuojant žanro įtaką populiariosios grožinės literatūros vertime naudojami literatūros analizės, literatūros istorijos aprašomasis metodas, vertimo strategijų apžvalginiai bei aprašomosios ir kokybinės analizės metodai.

Šiuolaikinis trileris kaip sudėtinė populiariosios grožinės literatūros dalis

Detektyvinis romanas gali būti skirstomas į dvi kategorijas: *klasikinis detektyvas* ir „kietasis detektyvinis romanas“ (angl. „Hardboiled detective fiction“). Pasak Lee Horsley, klasikinio detektyvinio apsakymo/ romano formulė –

„mirtis/ nusikaltimas – atskleidimas – paaiškinimas“, o *„nusikaltimo tyrimo procesas dažniausiai susijęs su „išmaniū ar bent jau nepaprastai įžvalgiu detektyvu, [kuris] išsprendžia stebėtinais painių ir sunkiai suprantamą bylą, ko eiliniai protai nepajėgūs suvokti“* (Horsley, 2005, p.12).

Taigi, tradiciniai detektyviniai apsakymai/ romanai paprastai išlaiko tą patį modelį: mirties priežasties ištyrimas ir nepaprastai įžvalgus detektyvas. Tarpukario laikotarpis (1918–1939) buvo permainių laikotarpis amerikiečių detektyvinėje grožinėje literatūroje. Kaip teigia Andrew Pepper, „nusikaltimas jau nebuvo taip traktuojamas kaip „klasikinėje“ detektyvinėje grožinėje literatūroje“, bet pavirto tarsi „miestų modernumo vaisiumi“ (2000, p.10). Detektyvinės grožinės literatūros dėmesio centras nuo socialinės moralės skatinimo (būdingo britų visuomenei) pakrypo į dabartines korumpuotas, šiuolaikiškos, metropolitinių miestų visuomenės problemas, dažnai siejamas su amerikietiškosios kultūros realijomis. Taip susiformavo naujas trilerio žanras. Terminas *trileris* turi tendenciją būti vartojamas kaip atitikmuo „detektyviniam apsakymui/ romanui“ (Detective, Mystery, Thriller, 2008, p.1). Trilerio žanrui priklauso įvairesnė detektyvinė literatūra –

„labai panašūs į detektyvinį romaną pasakojimai, susiję su paslapties išaiškinimu, pilni persekiojimų ir išsisukinėjimų apsakymai/ romanai, kuriuose gausu smurtinių epizodų“ (The Thriller Mystery, 2006, p.1).

Taigi, trileris yra „laisvesnės formos literatūros dalis nei detektyvinis apsakymas/ romanas, su savo taisyklėmis ir mįslinga struktūra“ (The Thriller Mystery, 2006, p.2). Trileryje atkreipiamas dėmesys ne tik į įrodymų įvertinimą ir jų interpretaciją paslapties atskleidimo procese, bet ir į nedelsiant atliekamus veiksmus. Trilerio žanrui priklausantys tekstai dažniausiai apibūdinami gebėjimu sukelti skaitytojo susižavėjimą pagrindiniu veikėju – jo sumanumu, logika, fizinėmis ir protinėmis savybėmis (Thriller, 2008, p.1). Pasak Steve Bennett trilerio skaitymo procesui būdingas

„staigus emocijų antplūdis, jaudinimasis, nežinomybės jausmas, baimingumas ir pakili nuotaika, kuri lydi pasakojimą kartais subtiliai, su maksimaliais pakilimais ir užliūliavimais, o kartais pastoviu, nutrūktgalvišku tempu“ (Bennett, 2008, p.1).

Bennett pastebi, kad

„šiandien trileriai suteikia turtingą literatūrinę pramogą, apimančią plačią gyvenimo įvairovę – teisėtvarką, šnipinėjimą, veiksmo nuotykius, mediciną, policiją ir nusikaltimus, meilės nuotykius, istoriją, politiką, pažangiąsias technologijas ir religiją, – pasakojančią gyvenimo ir mirties situacijas“ (Bennett, 2008, p.1).

Galima išvardyti šiuos trilerio požanrius: sąmokslų trileriai, teisiniai trileriai, psichologiniai trileriai, šnipinėjimo trileriai, biotrileriai arba technotrileriai (Thriller, 2008, p.2). Daugelis šių požanrių gali būti skirstomi į kitas atskiras grupes.

Ralph Willett teigia, kad vienas iš trilerio požanrių – „kietasis detektyvinis romanas“ aprašo pagrindinio veikėjo loginius apmąstymus išaiškinant nusikaltimą ir „perorganizuojant „realųjį“ pasaulį“ (Willett, 1992, p.1). „Kietasis detektyvinis romanas“, kaip šiuolaikinė detektyvinio romano – trilerio – atmaina, atsirado JAV. Tai išskirtinai amerikietiškas žanras, aprašantis šiuolaikinę JAV visuomenę. J. M. Davis teigia, kad „kietasis detektyvinis romanas“ – tai realistinė grožinė literatūra, vaizduojanti aplinkinį pasaulį (Davis, 2004). Šiuose kūriniuose, kaip ir realybėje, gyvenimiški pasakojimai ne visada gerai baigiasi, o nusikaltėliai ne visada identifikuojami. Be to, veikėjai parodomi su jų ydomis ir negali būti skirstomi į visiškai gerus ar ypač blogus. Dėl to mažėja skiriamoji riba tarp teigiamų ir neigiamų veikėjų arba tarp pagrindinio veikėjo ir priešininko. Šiandien „kietasis detektyvinis romanas“ žinomas kaip žanras, kuris aprašo šiuolaikinėje visuomenėje vyraujančius sudėtingus santykius, kur smurtas ir greitas darbo tempas yra neatskiriama miestietiškos aplinkos dalis ir kur neegzistuoja aiškus skirtumas tarp kaltės ir nekaltumo (Stanevičiūtė, 2011). Toks romanas panardina skaitytoją į greitą tyrimo veiksmą. Skaitytojui gerai žinomos šiuolaikinės visuomenės problemos, dėl to jis lengvai įtraukiamas į siužetą, kuris yra realus šiandienos pasaulio atspindys, todėl ir skaitytojas lengvai atpažįsta aplinką, veikėjų tarpusavio bendravimo būdus, kalbą ir aprašomas problemas.

Nors Dan Brown romanas „Skaitmeninė tvirtovė“ yra technotrileris, o John Grisham romanas „Firma“ priskiriamas teisinių trilerių grupei, abu romanai turi šiek tiek „kietojo detektyvinio romano“ bruožų: romanų veiksmas vyksta miesto teritorijoje, vaizduojama korumpuota visuomenė, pagrindiniai veikėjai yra aplinkybių aukos, romanuose vartojama kalba pilna sąmojų ir šiuolaikinio slengo. Tokie trileriai turi atpažįstamą modelį – pagrindinis veikėjas, atliekantis tyrimą, yra asmuo kovojantis su blogio jėgomis ir siekiantis atstatyti socialinę tvarką. Trilerijoje dalyvauja dvi priešiškos jėgos – viena atstovaujanti kriminaliniam pasauliui, o kita – teisingumui. Korupcija trilerijoje dažniausiai siejama su turtingaisiais, todėl priešininkai kilę iš aukštesniųjų visuomenės sluoksnių ir dažnai priklauso valdžios institucijoms. Kova su korupcija pagrindinį veikėją veda arba prie išsigelbėjimo, arba prie mirties. Trilerijoje vyrauja greitas veiksmas, aštrios emocijos ir dinamiškas įvykių vystymasis. Taigi, trileris ir „kietasis detektyvinis romanas“ yra dvi panašios šiuolaikinio detektyvinio romano atmainos.

Teisinio trilerio kaip žanro pradžia laikomas XX a. dešimtas dešimtmetis. Teisinių trilerį galima laikyti amerikietišku žanru ne tik dėl to, kad jis kilo iš JAV, bet ir dėl to, kad jame vaizduojama amerikietiškoji visuomenė bei išryškinama JAV teisinė sistema. Teisinis trileris aprašo amerikietiškos visuomenės aktualijas: įvairiuose šaltiniuose JAV dažnai laikoma labiausiai mėgstanti bylinėtis tauta pasaulyje, pasižymėjusi didžiuliu teisininkų skaičiumi ir teisinių firmų išplitimu 1965–1990 metais (Law's Labors Lost, 1994, p.7). Savo charakterio savybių dėka pagrindinis veikėjas visada triumfuoja prieš korumpuotą valdžios sistemą.

Teisiniame trilerio „Firma“ (1991) nagrinėjamos teisinės problemos, kurios suformuoja pasakojimo apie jauną teisininką esmę. Gerai parengta žmonių, dalyvaujančių nelegalioje veikloje ir prisidengusių teisine firma, grupuotė įvilioja jauną teisininką, pažadėdama jam turtus ir materialinę naudą. Teisiniame trilerioje socialinės teisininkų sąlygos pasirodo esančios svarbesnės nei teisės esmė. Tai aiškiai aprašyta romane „Firma“, kuriame jaunas teisės studentas pasiduoda suviliojamas materialinės gerovės. Nors romano siužetas gana sudėtingas, pasakojimą lengva sekti dėl trilerioje dominuojančių dialogų (Wall, 2006, p.443–444). Romanas akcentuoja teisinius dalykus: siužeto esmė yra veikėjų naudojimas teisinėmis bylomis. Kaip teigia R. G. Wall,

„šioje knygoje pasakojama apie teisinių bylų su inkriminuojančiais dokumentais suradimą, kopijavimą, saugojimą, bet tai sukuria prasmę ir jaudina skaitytoją“ (Wall, 2006, p.444).

Romanas įtraukia skaitytoją į greitų įvykių, reikalaujančių didelės nuovokos, verpetą, nes teisinės problemos aprašomos įdomiai ir įtikinamai. Teisiniame trilerioje „Firma“ gausu teisinių terminų, kadangi romano veiksmas vyksta teisinėse įstaigose, o ir pagrindinis romano herojus yra teisininkas, todėl teisinė kalba, kuria aprašoma JAV teisinių institucijų korupcija ir nekompetentingumas bei aptariamoms šiuolaikinės amerikietiškosios visuomenės problemos, romane įgyja didelę svarbą. Teisinė terminologija suteikia romanui išskirtinai realistinę plotmę.

Dano Browno romanas „Skaitmeninė tvirtovė“ yra technotrileris, atskleidžiantis pačios galingiausios Žemėje žvalgybos organizacijos – Nacionalinės saugumo agentūros (NSA) – darbą. Kai NSA susiduria su paslaptingu kodu ir negali jo išaiškinti, ji kreipiasi į šifruotoją Suzaną Flečer, puikią ir gražią matematikę. Ši išsiaiškina, kad NSA yra laikoma tokio išradingai painaus kodo įkaite ir, kad ji atskleidus būtų pakenkta JAV žvalgybai. Suzana Flečer klausia dėl agentūros, kurios tikslais ji tiki. Ji kovoja ne tik už savo šalį, bet ir už savo bei mylimo vyro gyvybes. Romanas, kaip technotrileris, yra įtempto siužeto: kaip ir teisiniame trilerioje, technotrileriui taip pat būdinga greita įvykių eiga, iš skaitytojo pareikalaujama nuovokos ir atidumo. Kitas būdingas technotrilerio bruožas yra tai, kad romano veikėjai susiduria su visam pasauliui svarbiais įvykiais, kaip kad tiesa, jog NSA duomenų bankas gali tapti visiems prieinamu. Be to, pasakojime yra daugiau nei vienas pagrindinis veikėjas – Suzana ir Deividas – sugebantys greitai ir logiškai mąstyti, o tai irgi būdinga technotrileriui. Jie, kaip įprasta šiuolaikiniam trileriui, yra niekuo neišsiskiriantys veikėjai, kovojantys su piktdariais, kurie nori pa-

kenkti jų šaliai ir pasaulio stabilumui. Visos romane „Skaitmeninė tvirtovė“ minimos technologijos yra realios: kompiuteriai, šifravimo instrumentai, atkodavimo įrenginiai ir t.t. Informacija, daugeliu atvejų, irgi yra tikroviška, tačiau kai kurie aspektai yra išgalvoti arba pakeisti. D. Frederickson pastebi, kad romane aprašomi skaitmenys tikrovėje reiškia ką kita (Frederickson, 1996, p.1). Taigi akivaizdu, kad romane „Skaitmeninė tvirtovė“ terminų ar sąvokų tikslumas nėra esminis dalykas, nes romanas skirtas paprastiems skaitytojams, o ne specialistams. G. Davis (2008) teigia, kad technotrileriui būdinga globali situacija: juose dažnai aprašomos visuomenės ydos pasauliniu mastu, parodomi jų keliami pavojai žmonijai (Davis, 2008, p.1). Daug dėmesio tokiuose trileriuose skiriama bendravimui įvairių technologijų pagalba; technologijos tampa ir teigiamų, ir neigiamų veikėjų įtakos priemone.

Žanro bruožų svarba literatūrinio vertimo procese

Literatūrinio teksto vertimas reikalauja didelio tikslumo ir gerų kalbos, iš kurios ir į kurią verčiama, žinių. Būtina apibrėžti vertimo tikslą, o taip pat suvokti funkcinį (pagal Reiss, 1977/1989) romano tikslą. Šiuo požiūriu Dan Brown romano „Skaitmeninė tvirtovė“ vertimas (2005 m., vert. Jonas Čeponis) koreliuoja su romano originalo tikslu. Lietuviška romano „Skaitmeninė tvirtovė“ versija pateikia skaitytojams informaciją, adekvačią originale pateiktai informacijai, bei atitinka žanro apibūdintus skaitytojų lūkesčius. Romano „Skaitmeninė tvirtovė“ vertimo tikslas daug kuo susijęs su romano žanru. Kadangi tai technotrileris, vertėjas (Jonas Čeponis) siek tiek nukrypsta nuo tikslaus vertimo, surandant kompiuterinių terminų atitikmenis. Romano „Skaitmeninė tvirtovė“ žanras, kitaip nei, pavyzdžiui, mokslinė literatūra ar žodynas, leidžia rinktis kiek kitokias terminų vertimo strategijas. Šiame romane esantys terminai yra sąveikos būdai, kurie suteikia technotrilerio siužetui išskirtinių bruožų. Romano „Skaitmeninė tvirtovė“ originalo auditorija supranta romane esančių institucijų ir organizacijų pavadinimus, jų narių vartojamą žargoną, nes skaitytojai yra nuspėjami tiesioginiai amerikietiškosios kultūros atstovai. O vertimo į lietuvių kalbą skaitytojams daugelis kultūrinių realiųjų gali būti neaiškios, kai kurie terminai visiškai nesuprantami, tekste vyraujančios santrumpos visiškai bereikšmės. Taigi pats teksto tikslas įpareigoja vertėją perteikti teksto-originalo funkciją kiek galima suprantamiau vertimo į lietuvių kalbą skaitytojui.

Romane „Skaitmeninė tvirtovė“ aptinkama 170 leksinių-semantinių vienetų, susijusių su naudojimu kompiuteriais. (Svečiulytė, 2008, p.28). Yra keletas faktorių, turinčių įtakos tokio teksto vertimui, kurių patys svarbiausi yra teksto tikslas, žanras, auditorija ir tam tikra mokslo sritis, apibrėžianti romano kalbą. Šių leksinių-semantinių vienetų vertimo analizė parodė, kad originaliame tekste yra daugiau sudėtinių terminų nei vertime į lietuvių kalbą: vertėjas stengėsi išlaikyti techninės kalbos balansą, santrumpos pateikiamos su papildomais paaiškinimais, daugelis terminų paaiškinti išnašomis (Svečiulytė, 2008). Taigi, terminų vertimas bei dažnas jų paaiškinimas padėjo išlaikyti bendrą technotrilerio turinio raišką. Išnagrinėjus romane taikytas kompiuterinių terminų vertimo strategijas, buvo pastebėtos tendencijos vartoti sintaksinius pakeitimus ir kompiuterių terminologijos žargono posakius: pavyzdžiui,

hackers (programišius) verčiamas „hakeriai“, išlaikant suprantamą slengo variantą ir atsižvelgiant į žanro subtilybes; *file* (rinkmena, byla) verčiamas „failas“, taip pat pasirenkant lietuvių skaitytojui lengviau atpažįstamą variantą ir t.t. Nors statistiškai dažniausiai buvo vartojamas pažodinis vertimas, pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į teksto esmę, o ne į techninės kalbos termino atitikimą. Rasta keletas netikslumų, ypač naudojant sinonimiką ir hiponimiją. Tai rodo, kad vertėjas vardan teksto funkcinių charakteristikų paaukoko tikslų termino atitikmenį. Nustatyta, kad dažnai vertėjas vertė kompiuterinius terminus, nekreipdamas dėmesio į kai kuriuos techninės kalbos ir lingvistinius aspektus. Greitas kompiuterinės terminologijos vystymasis ir formavimasis lietuvių kalboje ir jų raiška grožinės literatūros vertimuose galėtų būti kitų tyrimų objektu.

John Grisham romane „Firma“ apstu teisinės terminologijos, kuri reikalauja specialių žinių apie JAV teisinę sistemą. Abu šio romano vertėjai (Romualdas Petraitis ir Jonas Čeponis) nėra šios srities specialistai. Vertimo strategijų, kurias naudoja abu lietuvių vertėjai, tyrimas įrodo žanro reikšmingumą vertimo procese. Pagrindinis tyrimo tikslas buvo nustatyti vertėjo jautrumą žanrui ir iširti su tuo žanru susijusius aspektus romano „Firma“ vertime į lietuvių kalbą. Žanras, kaip vienas įtakingiausių faktorių, lemiančių vertimo kokybę, taip pat apibūdina auditorijos lūkesčius (Palmer, 1991, p.113). Tekstų bendrybės turi įtakos skaitytojo reakcijai į tekstą ir sukelia tam tikrą išankstinę nuostatą. Taigi, žanras tampa autoriaus ir skaitytojo kompetencijos dalimi (Palmer, 1991, p.116).

Nustatyta, kad vertėjai naudoja įvairias strategijas žodžių, perteikiančių mintis apie korumpuotą veiklą, vertimui: pavyzdžiui, versdamas žodį *a cop* VT1 (pirmasis vertimas; Petraitis, 1997) vartoja neutralesnį ir mažiau ekspresyvių žodį „policininkas“, o VT2 (antrasis vertimas; Čeponis, 2008) išlaiko šnekamosios kalbos funkcinių stilių ir verčia jį gerai suprantamu žargonu „faras“. Panašiai VT1 pasikliauja neutralėniu pasakymu „savas žmogus“ verčiant *a mole* („kurmis“). VT2 pateikiamas žargonu atitikmuo – „kurmis“. Nors abu vertėjai išlaiko pirminę žmogaus, kuris slapta dirba tam tikrai organizacijai ar žmonių grupei, reikšmę, VT2 vartoja dviprasmiškesnį žodį su metaforinės reikšmės atspalviu, o VT1 šiuo atveju išlaiko neutralų toną. Tyrimo metu buvo nustatytas žanro-vertėjo santykis, kuris vertimuose į lietuvių kalbą pasireiškė nevienodai. Tekste VT1 pastebima tendencija nukrypti nuo pirminės reikšmės, vartojant apibendrinimą, praleidimą ar parenkant mažiau ekspresyvią stilistinę ypatybę, o VT2 vertėjas perteikia vyraujančias temas tiesioginių lietuviškų ekvivalentų dėka, kartais nusižengdamas tikslumui. Pagrindinio veikėjo asmenybės aprašymuose VT1 naudojama praleidimo strategija. VT1 vertėjas (R. Petraitis) dažnai keičia originalaus žodžių junginio prasmę, o J. Čeponis (VT2) verčia daug artimiau teksto-originalo esmei ir žanrui. VT1 tekstas dažniau nukrypsta nuo originalios prasmės. Kai kuriais atvejais VT1 pasirinktas vertimas yra mažiau tikslus ir natūralus, o taip pat mažiau priimtinas lietuvių skaitytojui. Antrojo vertimo į lietuvių kalbą autorius (J. Čeponis) pagrindinio veikėjo asmenybei pristatyti, priešingai, remiasi tiesioginiu ekvivalentiškumu ir šnekamojoje kalboje (būdingas šiuolaikinio trilerio bruožas) nusistovėjusiais pasakymais. VT1 pavaizduotoje mafijos veikloje stokojama teisi-

nės ir finansinės terminologijos, vietoj kurios naudojami neutralėsi pasakymai. Pagrindinės nusikalstamos grupuotės veiklos, pinigų plovimo, pristatymo aprašymas VT1 vertime nėra labai išraiškingas, o VT2 vieno iš priešininkų kalboje išlaiko tokiai grupuotei būdingą šnekamąją kalbą. Pavyzdžiui, žodžio *the feds*, kuris priskiriamas šnekamajai kalbai, vertimas („FTB“) rodo, kad VT1 vertėjas linkęs neutralizuoti teksto-originalo stilių. Nustatyta, kad VT2 dažniau išlaiko teksto-originalo stilių, o VT1 vartoja mažiau ekspresyvių žodžius ir dėl to nelegalios veiklos apibūdinimas, kaip ir priešininkų kalba, tampa neutralėsnės nei pagrindiniame tekste.

Jautrumo žanrui svarba ypač reikšminga įsipainiojimo į kriminalines teises operacijas aiškinime lietuviškuose tekstuose, kuriuose naudojamos skirtingos vertimo strategijos. R. Petraitis linkęs dažniau apibendrinti originaliame tekste pateiktą informaciją, vartoja mažiau ekspresyvių pasakymus ir tarsi pasitelkia teksto atpasakojimo savais žodžiais formą. Antrajame vertime (VT2) jaučiama tendencija pasikliauti mažesniu vertimo strategijų skaičiumi, parenkant lietuviškus ekvivalentus (Stankevičiūtė, 2011, p.3). Dažnai antrojo vertimo autorius J. Čeponis prideda metaforinę prasmę, kad praturtintų tekstą ir padarytų jį natūralėniu, labiau atitinkančiu rašytojo stilių ir žanrą.

Šių laikų kultūrinių realijų perteikimui vertėjai vartoja skirtingus metodus, tačiau nustatyta, kad šiuolaikinis pasaulis tiksliniuose tekstuose traktuojamas skirtingai: pavyzdžiui, J. Čeponis skiria daugiau reikšmės šiuolaikinės kultūros realijoms, išnašose pateikdamas detalius paaiškinimus, nors tuo ir rizikuodamas perkrauti skaitytoją papildomos informacijos gausa. R. Petraitis vengia pastabų ir kai kada netgi nenurodo tam tikrų vardu ar asmenų, ir tai pasireiškia netiksliai įvairių šiuolaikinės visuomenės gyvenimo sričių apibūdinimu. Tai dar kartą patvirtina ryšio tarp teksto (vertimo) ir skaitytojo svarbą.

Teisiniame trileryje, ir ypač „kietojo detektyvinio romano“ žanre, svarbią reikšmę įgauna fizinė ir psichologinė dinamika (judėjimas), nes tyrimo vystymosi tempas dažniausiai yra ypatingai greitas. Priimdamas greitus sprendimus ir bijodamas, kad gali būti nužudytas, pagrindinis veikėjas patiria psichologinę įtampą. VT1 ir VT2 skirtingai perteikia fizinę ir psichologinę dinamiką (būdingą šio romano bruožą). Niekad nesibaigiantis fizinis judėjimas perteikiamas veiksmožodžiais ir pasakymais, susietais su automobilio vairavimo būdu:

raced, sped away, made a sudden exit, darted in and out of traffic, making U-turns wherever possible, driving like a nut, turned quickly, ran, catch his breath, drove like an idiot, drove forty-five, then eighty-five, darted, made sudden exits, drove eighty at times, then fifty, abruptly turned east, lost in city traffic.

Užuominos apie vairavimo greitį, manevrus kelyje ir netgi nutrūktgalvišką vairavimą reiškia, kad pagrindinis romano veikėjas Mitchas labai skuba ir laikas jam nepaprastai svarbus. Todėl fizinio judėjimo būdas yra pagrindinė veiksmo tempo romane apibūdinimo forma – tai būdinga šiam žanrui. Fizinio veiksmo skubumas perteikiamas paminint tikslų laiką, aprašant judėjimą pėsčiomis arba varuojant. Lietuvių vertėjai ne visada perteikia skubaus tempo įspūdį: pavyzdžiui, VT1 *raced* verčiamas bendres-

niu veiksmazodžiu „išvažiavo“, kuris neturi papildomos greito vairavimo konotacijos; VT2 šis žodis perfrazuojamas „greitai perkirto“, ir tai galima laikyti tinkamesniu pasirinkimu, kadangirieveiksmis „greitai“ sukelia veiksmo skubumo asociaciją. Kai kuriais atvejais lietuvių vertėjai, stengdamiesi tiksliai atspindėti veiksmo skubumą, vartoja netgi daugiau veiksmazodžių, nurodančių skubotą veiksmą. Tyrimas patvirtino, kad veiksmo skubumo perteikimui buvo pritaikytos skirtingos vertimo strategijos, kurių parinkimas nevienodai atitinka romano žanrą.

Vertimuose į lietuvių kalbą sąmojai nesukuria to paties įspūdžio kaip originaliame tekste, nes vertimuose ne visada išlaikomas neformalus stilius, todėl sąmojai atrodo dirbtini. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad abu vertimai į lietuvių kalbą mažiau išlaiko šnekamosios kalbos sąmojų stilių, kasdienėje kalboje vartojami žodžiai dažnai pakeičiami mažiau išraiškingais žodžiais: kiek artimesnis originaliam tekstui yra J. Čeponio vertimas, kuriame labiau atsiskleidžia jautrumas žanrui. Romano „Firma“ vertimuose į lietuvių pastebėta tendencija neutralizuoti funkcinį stilių; abu vertėjai dažnai pasitelkia paaiškinimą ar perfrazavimą, vartodami daugiau žodžių nei jų yra originale. Taip kan-džios pastabos ar sąmojai praranda aštrumą ir skamba ne visai taikliai.

Teisinių terminų vertimas literatūriname tekste kelia daug klausimų, kadangi teisinė kalba pasižymi tikslumu ir griežta reglamentacija. Versdamas profesinės kalbos žodžius – teisinius terminus – vertėjas gali remtis terminų žodynais ar lingvistinių terminų bazėmis ir tekstynais, nors pagrindinis tikslas yra surasti atitikmenį ir perteikti tikslią reikšmę. Vis tik literatūriname tekste vertėjas ne tik turi ieškoti atitikmens ir tikslios reikšmės perteikimo, bet taip pat ir išlaikyti literatūrinį originalaus teksto stilių, būdingą tam tikram žanrui. Netgi jei daugeliu atvejų lietuvių kalboje egzistuoja atitinkami teisiniai terminai, teisinio žargono vertimas reikalauja intuicijos ir pojūčio teksto žanrui. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad VT2 pateikiamas tikslesnis teisinio žargono vertimas nei VT1, kuriame tekste-originale naudoti terminai ar žodžių junginiai tampa neveiksmingais arba yra praleidžiami. Nors romane sutinkama visa eilė teisinių terminų, lietuvių vertėjai nenaudoja daug išnašų jų paaiškinimui, pasikliaudami skaitytojo pakankamomis bendrosiomis teisinėmis žiniomis.

Išvados

Dan Brown romaną „Skaitmeninė tvirtovė“ (1998) ir John Grisham romaną „Firma“ (1991) priskiriami populiarios grožinės literatūros kategorijai ir atstovauja dviem žanrams – technotrileriui ir teisiniam trileriui. Tyrimu buvo siekiama patvirtinti literatūros žanro svarbą vertimo procese. Teisinio trilerio ir „kietojo detektyvinio romano“ bei technotrilerio žanras vertėjui iškelia konkrečius reikalavimus: žanro apraiškos ir jų suvokimas (dominuojančios temos, veikėjai, visuomenės aprašymas, vyksmo vieta, veiksmo aprašymas ir kalba) tiesiogiai koreliuoja su vertimo kokybe. Versdamas Dan Brown romaną „Skaitmeninė tvirtovė“, vertėjas Jonas Čeponis susidūrė su kompiuterių terminologija, matematiniu žargonu ir žanro aspektais. Nors dėl vertimo standartų keitimosi kompiuterinių ter-

minų vertimas kėlė problemų, žanro pajautimas leido vertėjui išlaikyti romane šiam žanrui būdingus aspektus.

John Grisham romano „Firma“ vertime vertėjas Romualdas Petraitis (1997) naudoja daugybę vertimo strategijų, kurios kai kuriais atvejais pasireiškia tikslumo praradimu. Dėl polinkio apibendrinti ar netgi praleisti tam tikrą informaciją pirmasis vertimas dažnai nutolsta nuo teksto-originalo. Jono Čeponio vertimas (2008) labiau atitinka teksto-originalo funkcijas, kadangi daugeliu atvejų vertėjas stengiasi surasti tiesioginius lietuviškus atitikmenis ir išlaikyti tikslumą. Vis tik dėl tokio tikslumo išsaugojimo išverstas tekstas kartais tampa šiek tiek nenatūraliu. Kadangi pateikiama daug išnašų su papildoma informacija, yra rizika, kad bus išblaškytas skaitytojo dėmesys ir prarasta greitos intrigos forma. Įdomu tai, kad nežiūrint didelio teisinių terminų kiekio, daugelis išnašų susiję su fragmentų apie dabartinius laikus vertimu, būtent įžymių žmonių vardais, vietovėmis arba kasdienėmis problemomis. Siekdamas kuo geriau supažindinti skaitytojus su JAV kultūrinėmis realijomis, vertėjas J. Čeponis atidžiai perteikia socialinį-kultūrinį originalaus teksto turinį bei tiksliau išreiškia žanrui būdingus aspektus. Nustatyta, kad kompiuterinio ar teisinio žargono vertimas sukelia tam tikrų problemų: pirma, vertėjas turi atpažinti tą žargoną, ir antra, teisingai jį interpretuoti, atsižvelgdamas į žanro ypatumus. Vertimo procese svarbus vaidmuo tenka panašaus žanro diskurso papročiams bei ideologinėms ir ekonominėms aplinkybėms, sąlygojančioms žanro tapatybę ir atpažinimą šalyje, kurioje atliekamas vertimas. Pastebėta, kad verčiant į lietuvių kalbą trilerio žanro kūrinius vyrauja tiesioginio vertimo ir perfrazavimo strategijos, ypač verčiant profesinės kalbos žodžius ar žargoną. Apžvelgus trileriui ir „kietajam detektyviniam romanui“ būdingus bruožus Dan Brown romane „Skaitmeninė tvirtovė“ ir John Grisham romane „Firma“ bei jų vertimus į lietuvių kalbą, daroma išvada, kad siekdamas sėkmingo vertimo, vertėjas turi atsižvelgti į žanrą ir tam žanrui būdingus stiliaus bruožus ir veiksmus, lemiančius teksto-originalo ir vertimo funkcinį ryšį. Tyrimas patvirtina nuostatą, kad literatūrinių tekstų priskyrimas tam tikram žanrui yra svarbus faktorius, lemiantis vertimo proceso eigą ir jo kokybę, taigi, žanro raiška tekste vertime tampa identifikaciniu elementu, užtikrinančiu teksto-vertimo-skaitytojo ryšio kokybę.

Literatūros sąrašas

1. Askehave, I., Swales, J. M., 2001. Genre Identification and Communicative Purpose: A Problem and a Possible Solution in Applied Linguistics. 22 (2), pp.195–212.
2. Bennett, S., 2008. Brief Definition of the Thriller Fiction Genre. Prieiga per internetą: http://www.findmeanauthor.com/thriller_fiction_genre.htm. [žiūrėta 2011 m. gegužės mėn.].
3. Brown, D., 1998. Digital Fortress. Berkshire: Cox & Wyman Ltd.
4. Brown, D., 2005. Skaitmeninė tvirtovė. (vert. Čeponis, J.). Vilnius: Jotema.
5. Davis, G., 2008. Anatomy of Technothriller. The Grant Davis Website. Prieiga per internetą: <http://www.grantdavis.net/games/pc/Technothriller.html>. [žiūrėta 2011 m. rugsėjo mėn.].
6. Davis, J. M., 2004. Tough Guys with Long Legs: The Global Popularity of the Hard-Boiled Style. Prieiga per internetą: <http://www.ou.edu/worldlit/essays/Davis-Hardboiled.html>. [žiūrėta 2011 m. liepos mėn.].
7. Detective, Mystery, Thriller. 2010. Encyclopedia Britannica. Prieiga per internetą: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/421071/novel/51008/Detective-mystery-thriller> [žiūrėta 2010 m. gruodžio mėn.].
8. Fowler, A., 1982. Kinds of Literature. Oxford: OUP.

9. Fowler, A., 1989. Genre. In: Barnouw, E. (ed.) *International Encyclopedia of Communications*, vol. 2. New York: OUP, pp.215–7.
10. Frederickson, D., Bits, Bytes, and Character Sets: Mathematics is Density. 1996. *Computing and Humanities*. Prieiga per internetą: <http://www.nyu.edu/its/pubs/connect/archives/96fall/fredericksondensity.html>. [žiūrėta 2011 m. rugsėjo mėn.].
11. Grisham, J., 1991. *The Firm*. New York: Island Books.
12. Grišemas, Dž., 1997. *Firma*. (vert. Petraitis, R.). Vilnius: Vilspa.
13. Grisham, J., 2008. *Firma*. (vert. Čėponis, J.). Kaunas: Jotema.
14. Grisham, J.: *The Official Site*. Prieiga per internetą: <http://www.randomhouse.com/features/grisham/index.php>. [žiūrėta 2011 m. liepos mėn.].
15. Horsley, L., 2005. *Twentieth-Century Crime Fiction*. Oxford: Oxford University Press.
16. Kasman, A., 2005. *Digital Fortress*. *Mathematical Fiction*. Prieiga per internetą: <http://www.cofc.edu/~kasmana/MATHFICT/mfview.php?callnumber=mf340> [žiūrėta 2011 m. rugsėjo mėn.].
17. Kinsella, B., 2001. *You Can Go Home Again*. *Publishers Weekly*, vol. 248, Issue 4. January 22, 2001.
18. *Law's Labors Lost – The Firm* by John Grisham/ *Pleading Guilty*, 1994. *The New Republic*, vol. 210, issue 11. Washington: Copyright New Republic, p.7.
19. Meet Dan Brown. *The Official Website of Bestselling Author Dan Brown*. Prieiga per internetą: http://www.danbrown.com/meet_dan/contact.html. [žiūrėta 2011 m. rugsėjo mėn.].
20. Munday, J., 2001. *Introducing Translation Studies*. London: Routledge.
21. Palmer, J., 1991. *Potboilers: Methods, Concepts and Case Studies in Popular Fiction*. London & New York: Routledge. <http://dx.doi.org/10.4324/9780203330791>
22. Pepper, A., 2000. *The Contemporary American Crime Novel*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
23. Reiss, K., 1971/2000. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*, Munich: Huebert, translated (2000) by Rhodes, E. F. as *Translation Criticism: Potential and Limitations*, Manchester: St. Jerome and American Bible Society.
24. Reiss, K., 1977/1989. *Text Types, Translation Types and Translation Assessment*, (translated by Chesterman, A.). In: Chesterman, A. (ed). *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Finn Lectura, pp.160–171.
25. *The Thriller Mistery*, 2006. In: *Classic Crime Fiction*. Prieiga per internetą: <http://www.classiccrimefiction.com/thrillers.htm>. [žiūrėta 2011 m. kovo mėn.].
26. *Thriller*, 2008. *National Library Board*. Prieiga per internetą: http://blogs.nlb.gov.sg/ask/wp-content/uploads/2008/03/th_gg.pdf. [žiūrėta 2011 m. kovo mėn.].
27. Southwick, L. H., 2008. “The Appeal” in *Texas Review of Law & Politics*. volume 13, issue 1. Fall 2008, p.24.
28. Stanevičiūtė, L., 2011. *Kietojo stiliaus detektyvo bruožai Johno Grishamo romane „Firma“ ir jų perteikimas Romualdo Petraičio ir Jono Čėponio vertimuose*. MA Thesis. Kaunas: VDU.
29. Sveičiulytė, D., 2008. *Dano Browno romano „Skaitmeninė tvirtovė“ kompiuterinių terminų vertimas į lietuvių kalbą*. MA Thesis. Kaunas: VDU.
30. Swales, J. M., 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Wall, R. G., 2006. *The Firm* by John Grisham, 1991. In: Werlock, A. H. P., (ed.) *The Facts on File Companion to the American Novel*. Volume 1. New York: Facts on File, Inc, pp.442–444.
32. Willet, R., 1992. *Hard-Boiled Detective Fiction*. Prieiga per internetą: <http://www.baas.ac.uk/resources/pamphlets/pamphlets.asp?id=23> [žiūrėta 2011 m. liepos mėn.].

Ingrida Žindžiuvienė

Sensitivity to Genre in Literary Translation

Summary

The article analyzes genre-related issues in the process of literary translation. The research is based on the analysis of genre of two novels that belong to the genre of contemporary thriller: Dan Brown's technothriller *Digital Fortress* (1998) (Lithuanian translation “Skaitmeninė tvirtovė”, 2005, by Jonas Čėponis) and John Grisham's legal thriller *Firma* (1998) (Lithuanian translation “Firma”, 1997, by Romualdas Petraitis and 2008 by Jonas Čėponis). Particular choices made by the author may become clear analyzing the genre that a book belongs to; however, the translator's responsibility lies in translating the source text (ST) within the boundaries of the same genre. The features of a technothriller and legal thriller as a subgenre of the detective novel are analyzed to determine the role of genre in the process of translation and to demonstrate how the qualities of these types of thrillers are conveyed in Lithuanian versions of the novels. Since the novel contains a great number of professional (technical and legal terms), the discussion of the translation of professional vocabulary, as genre-specifying determinant, has been a part of the research. However, the focus of the research is to discuss the awareness of genre during the process of translating contemporary popular fiction and to investigate the translator's role and attitude — sensitivity to or disregard of genre-related issues. It has been determined that sensitivity to genre and, thus, to the function of the text, is one of the most important factors in discussing the general quality of translation.

Straipsnis įteiktas 2012 01
Parengtas spaudai 2012 05

Apie autore

Ingrida Žindžiuvienė, doc. dr. dirba Anglų filologijos katedroje, Vytauto Didžiojo universitete, dėsto britų ir amerikiečių literatūrą, anglų kalbos dėstymo metodiką ir techninį vertimą anglų filologijos bakalauro ir magistro programose. I. Žindžiuvienė yra publikavusi apie penkiasdešimt straipsnių ir parengusi keletą mokomųjų priemonių.

Mokslinės veiklos sritys: literatūrologija, tarpkultūrinė komunikacija ir vertimo tyrimai.

Adresas: Anglų filologijos katedra, Humanitarinių mokslų fakultetas, Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 52-615, Kaunas LT- 44248

El. paštas: i.zindziuviene@hmf.vdu.lt